Sărăcăcianii.

Studiu asupra unei populaţiuni româneşti grecizate.

„La littérature émet souvent l'opinion que les Saracatsans sont des Aromounes grécisés, mais nulle part on n'a essayé de le prouver".

(Carsten Höeg, *Les Saracatsans* I. p. 76).

In lucrarea mea *Românii Nomazi*, publicată în acest volum, tratând despre viaţa păstorească la Aromâni, am lăsat la o parte pe Sărăcăciani. Ei nu puteau intrà în sfera cercetărilor mele, mai întâiu, pentru că Sărăcăcianii, a căror origine românească a fost dese ori pusă în discuţie, fără să fi fost pe deplin lămurită, astăzi vorbesc greceşte, prin urmare, după limbă ei nu mai sânt Aromâni, al doilea, fiindcă, în afară de câteva grupe răzleţe de Sărăcăciani ce am cunoscut în Macedonia, restul şi mai ales cei din Epir, unde ei se găsesc în număr mai mare, îmi erau necunoscuţi.

Acum însă avem o lucrare fundamentală asupra acestei populaţiuni nomade, datorită tânărului învăţat danez Carsten Höeg şi într'însa putem găsi tot materialul de trebuinţă din domeniul etno-linguistic în virtutea căruia am puteà vorbì cu mai multă siguranţă despre legăturile lor de origine cu păstorii nomazi aromâni.

Lucrarea lui Höeg intitulată: *Les Saracatsans, une tribu nomade grecque*, publicată în două volume (I. *Étude linguistique précédée d'une notice ethnographique*. II. *Textes (contes et chansons, Vocabulaire technique, index verborum*), deşi începuse să apară în cursul anului 1925, mie nu mi-a fost accesibilă decât în 1926, după apariţia volumului II. Insă în vremea aceasta *Românii Nomazi* ieşiseră de supt tipar. Astfel încât eu n'am putut vorbì nici măcar în treacăt despre o lucrare de care m'aş fi putut servì în multe privinţe

Şi dacă, acum, după publicarea lucrării mele, în cele ce urmează, încerc să vorbesc despre Sărăcăciani, aceasta o fac numai

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

din motivul că tocmai din expunerea făcută de Höeg, spre a dovedi originea lor grecească, eu m'am convins că ei reprezintă o veche populaţiune românească grecizată.

In privinţa aceasta Höeg nu trebuiă să se mulţumească numai cu expunerea materialului etno-linguistic adunat din viaţa Sarăcăcianilor. Pentru aflarea originii lor, el trebuiă să mai ţină seamă şi de mediul ambiant. În acest scop el trebuia să mai studieze şi legăturile lor cu celelalte populaţiuni balcanice cu ocupaţiune pastorală. Intre acestea, în primul rând veneau Aromânii, mai ales că originea lor aromânească fusese relevată mai de mult de istorici şi etnografi savanţi ca Jireček, Iorga, Thalloczy şi alţii. Din acest punct de vedere, cunoaşterea populaţiunilor româneşti din sudul Peninsulei Balcanice, în latura ocupaţiunii lor cu păstoritul şi cărvănăritul, i-ar fi fost de neapărată trebuinţă pentru rezolvarea problemei ce-şi pusese. Insă Höeg prea puţin s'a interesat de acest lucru. După ce a strâns materialul linguistic şi etnografic, foarte preţios pentru cunoaşterea vieţii actuale a Sărăcăcianilor, s'a apucat să studieze într'un capitol special, originea lor, ţinându-se numai de puţinele informaţiuni ce a avut asupra antichităţii greceşti. In modul acesta el a ajuns să vorbească despre Sărăcăciani, ca despre o populaţiune suspendată în aer, fără nici o contingenţă cu celelalte populaţiuni balcanice.

Ceea ce a trecut cu vederea autorul, vom încercă să completăm noi. Din acest punct de vedere, lucrarea lui Höeg ne este foarte preţioasă, întru cât ea ne pune la îndemână un material bogat, cules din viaţa Sărăcăcianilor, cu ajutorul căruia, noi, ajutaţi şi de cunoaşterea vieţii păstoreşti la Aromâni, vom încercă să lămurim chestiunea despre originea Sărăcăcianilor.

1. Viaţa nomadă a Sărăcăcianilor şi răspândirea lor în Peninsula Balcanică.

Sărăcăcianii, ca şi Fărşeroţii şi o parte dintre Gramusteni, sânt păstori care duc o viaţă nomadă. Nomadismul lor constă, după cum ne lămureşte Höeg, în aceea că „ils n'habitent pas les mêmes endroits pendant toute l'année et qu'ils n'ont pas de domiciles fixes ni pour l'été ni pour l'hiver; chaque printemps et chaque automne ils sont donc obligés de se construire des huttes nouvelles et ils ne se croient pas tenus de revenir chaque

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

année au même endroit". Acest fel de migraţiune autorul îl numeşte „seminomadisme". Orice nume i-am da, el se deosebeşte de transhumanţă. In lucrarea mea mai sus citată am arătat că nomadismul la păstorii noştri, înfăţişându-se subt o formă de civilizaţie oarecum mai înaintată, trebue separat de nomadismul populaţiunilor de stepă. Dar întru cât în mutările lor la iernatec sau la văratec se asociează şi grupul uman, iar la reîntoarcere, de cele mai multe ori ei nu revin la locurile de unde au plecat — „ils ne se croient pas tenus de revenir chaque année au même endroit" — aceste mutări, fie chiar periodice, nu mai sânt mişcări de transhumanţă. Ele iau caracterul unei mişcări nomade, în înţelesul arătat mai sus[1].

Suirea Sărăcăcianilor la munte sau coborîrea lor la şes se face după cum ne lămureşte Höeg la fel ca şi la păstorii aromâni: primăvara ei pleacă cu turmele la munte în luna Mai, iar toamna se coboară la câmp, în regiunile de lângă mare sau în Tesalia, în luna Octomvrie. Cum ajung în locurile în care vor să se aşeze, mai întâiu ei întind nişte corturi făcute dintr'o ţesătură de lână groasă, pe care le numesc *tende*, aşa cum le numesc şi păstorii aromâni, după aceea îşi construesc colibele.

Dacă corturile sânt identice cu acelea ale păstorilor aromâni, în schimb, colibele lor se deosebesc. Anume, pe când Să-

[1] In recensiile făcute asupra lucrări mele *Românii Nomazi*, am observat că de multe ori cuvântul *nomad* a fost luat ca termen general pentru toţi Aromânii. Prin Români *nomazi* eu înţeleg pe aceia dintre Aromâni care se ocupă cu păstoritul subt forma mişcărilor descrise mai sus. De altfel nu *eu* sânt cel dintâiu care dau această denumire populaţiunilor noastre care se ocupă cu păstoritul. In privinţa aceasta, este destul să amintesc lucrarea mai nouă: *The nomads of the Balkans* de A. J. Wace and M. S. Thompson, întitulată astfel, deşi autorii ei nu vorbesc într'însa decât numai în treacăt despre păstoritul la Aromâni subt forma nomadă. Nici G. Weigand nu uită să specifice forma vieţii păstoreşti la acei dintre Aromâni care îşi mută aşezările odată cu mânarea turmelor la văratec sau la iernatec: „Sie sind [adică Aromânii] zum Teile *Nomaden*, die wo es ihnen passt, ihre leichte Hütten im Gebirge aufschlagen und das Weiderecht erkaufen" (Cf. *Die Aromunen* vol. I. p. 131). Şi nici n'am încercat să citez părerile tuturor autorilor care au amintit în treacăt despre viaţa nomadă la Anomâni, de oarece mi-am închipuit că acest nomadism, socotit în înţelesul larg al cuvâtului, în care intră şi viaţa păstorească subt formă de transhumanţă, niciodată nu va fi confundat cu nomadismul *cuceritor* al popoarelor de stepă, care nu numai că nu au locuinţe stabile, dar cei mai mulţi dintre ei sânt lipsiţi şi de corturi, locuind în carele lor de transport.

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

răcăcianii îşi construesc colibe de formă rotundă, păstorii aromâni, originari din Pind şi din Gramoste, au colibe de formă pătrată. Höeg declară că „une seule fois j'ai vu des huttes carrées". Noi vom arătà în cursul acestui studiu, că nici păstorilor aromâni nu le sânt necunoscute colibele rotunde.

In ce priveşte acum întinderea Sărăcăcianilor, autorul ne dă informaţiuni complete pentru ţinutul Epirului, unde se găsesc în număr mai mare şi de unde s'au răspândit peste toată Peninsula Balcanică. In Epir ei se află răspândiţi în comunele din ţinutul Zagori, adecă în acea parte a Epirului în care şi alţi Români au fost grecizaţi, şi despre care am vorbit mai pe larg în Românii Nomazi p. 220. Iată şi comunele cu numărul familiilor lor după datele lui Höeg: *Govriţà* (10 fam.), *Caletà* (26 fam.), *Camnià* (4 fam.), *Linghiàdes* (15 fam.), *Mázia* (4 fam.), *Zondila* (10 fam.), *Viţa* (69 fam.), *Vradeto* (româneşte: *Brădet*, 30 fam.), *Vovúsa* (româneşte: *Băieasa*, 8 fam.), *Grevenition* (21 fam.), *Delvinàchi* (10 fam.), *Dragári* (13 fam.), *Cucúli* (8 fam.), *Laiştą* (Laca 25 fam.), *Lésniţa* (35 fam.), *Liápi* (10 fam.), *Mongliús* (7 fam.), *Macrini* (5 fam.), *Păpingu* (10 fam.), *Paliohóri* (35 fam.), *Scamneli* (13 fam.), *Suli* (15 fam.), *Ţepelovon* (52 fam.), *Ţervari* (10 fam.), *Ţernesi* (Cerneşi 33 fam.), *Flamburari* (35 fam.) şi *Frástana* (49 fam.). Peste tot 597 de familii. Adică un total de vreo 6000 suflete.

Autorul nu ne dă o hartă, în care să se poată vedeà mai bine poziţia geografică a satelor înşirate mai sus. Dacă cercetează cineva hărţile mele anexate la *Românii Nomazi*, va vedeà că multe din aceste comune, pe lângă care se află şi familiile Sărăcăcianilor, sânt locuite în cea mai mare parte de Aromâni.

In afară de ţinutul Zagori, Sărăcăcianii din Epir se mai găsesc şi pe muntele Peristeri ca şi în districtele din Ciumerca şi Aspropotam, mai ales în apropierea satelor: *Vurgarèli*, *Lipsişta*, *Agnánda*, *Prámanda*, *Melisurghi*, *Shoreţana*, *Maţuchi*, *Musiunda* şi *Teodoriana*.

Un alt grup de Sărăcăciani se află în eparhiile Euritania şi Agrafa. Aceştia sânt, după autor, mai puţin „pur sang" decât cei din Zagori. In ce constă inferioritatea lor autorul nu ne-o spune, întru cât aceasta este o părere personală a lui.

Infine vin Sărăcăcianii răzleţi din Tesalia care petrec vara în munţii districtelor *Aspropotam* şi *Casia*. Ei se găsesc în apropierea comunelor *Pertuli*, aşezaţi în partea sud-vestică a oraşului

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

românesc *Târcol* (Tricala) şi *Lujeşti* la nord-vest de Calabaca. Mutările la văratec ale acestor Sărăcăciani aşezaţi atât în Epir cât şi în Tesalia se fac în acelaşi direcţiunii ca şi mutările păstorilor aromâni: cei din Zagori şi de pe munţii Ciumerca se coboară în câmpiile de pe lângă Arta şi Preveza. Cei din eparhiile Euritania şi Agrafa, în Acarnania şi Etolia. Iar cei din districtele Aspropotam şi Casia în câmpiile din apropierea oraşelelor româneşti Larisa şi Târcol.

In afară de aceşti Sărăcăciani, care mai trăiesc la ei acasă, se mai găsesc familii răselţe în părţile muntoase din sudul Albaniei. Aceştia nu mai trec în Grecia. După aceea un bun număr de Sărăcăciani în Macedonia, în apropiere de oraşele *Grebena*, *Florina*, *Castoria* şi *Ostrovo*. Cei mai mulţi dintre aceştia petrec vara pe câmpiile Calcidicei. Alţii înaintează până în *Sear* (Seres). In Macedonia sârbească există un număr mic de Sărăcăciani pe muntele Peristera şi în apropiere de Bitolia. Iar în vechiul regat al Serbiei se găsesc răspândiţi în apropierea oraşelelor *Scopia*, *Pirot*, *Lescovaţ*, *Cruşevaţ* etc. In fine, vine marele grup de Sărăcaciani din Bulgaria, al căror număr, după M. Ischirkoff (*Bulgarien, Land und Leute* p. 31), se ridică la 4690 suflete. Centrul acestor Sărăcăciani este muntele Rodope.

2. Originea numelui „Sărăcăcian".

După ce am văzut răspândirea lor în Epir şi peste tot în Peninsula Balcanică, să vedem acum originea numelui lor. Höeg, vorbind despre această populaţiune, îşi întitulează cartea sa: „Les Saracatsans", ceea ce nu corespunde deloc cu pronunţarea adevărată a numelui lor. Totuşi în capitolul „Le nom de Saracatsan", el caută să lămurească pe cetitor despre aceasta, adăogând, că „Le nom que se donnent les Saracatsans eux-mêmes et sous lequel les désignent les Grecs, est — nous l'avons déjà dit — *Saracačanus*, au pluriel *Saracačanei* où *Saracačan(i)*; la forme écrite est Σαρακατσανάτοι". Va să zică nici ei înşişi, nici Grecii nu-i numesc *Saracatsan*, ci *Saracačan* (cu č, nu cu ts). Aşa stând lucrurile, Höeg puteà foarte bine să-şi întituleze cartea: „Les Saracatchans". Căci numai acest „*Saracatchan*" redă mai bine pronunţarea originală, care reproduce forma românească *Sărăcăcian*. Deja prin transcrierea grecească în limba franceză a unui cuvânt curat românesc, autorul, influenţat de

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

scrierile autorilor neogreci, a căutat să deie cuvântului un fonetism grecizant. Altmintrelea, dacă după spusa autorului, înşişi Grecii pronunţă numele cu č, n'am înţelege de ce într'o lucrare în care se expune pe larg tot materialul etno-linguistic, ca să se ajungă tocmai la originea lor adevărată, se întrebuinţează un nume care nu există, şi se întâlneşte numai în scris la Greci.

In ce priveşte acum originea numelui, explicaţiile sânt multe. Toţi câţi au scris în treacăt sau direct despre Sărăcăciani, n'au neglijat să se propunţe şi asupra originii numelui lor. In special scriitorii greci, au emis păreri deosebite, însă cele mai multe tinzând să grecizeze numele lor. La cei mai mulţi dintr'înşii procedeul acesta le pare foarte firesc, mai cu seamă că, după ei, întreaga Peninsulă Balcanică este o ţară grecească, pe care o şi numesc: Ἑλληνικὴ Χερσόνησο (Peninsula Elenică), iar populaţiunile din această Peninsulă, ca Bulgari, Sârbi, Albanezi şi în special Aromânii, nu sânt la obârşie decât Greci slavizaţi, albanizaţi şi românizaţi. De aceea socotesc că în privinţa interpretării numelui Sărăcăcianilor nu va fi nici o pierdere, dacă din explicaţiunile date de scriitorii greci, vom ţineà seamă numai de aceea a lui Aravantinos. Aravantinos (în Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, Atena, 1856) îl aduce în legătură cu numele comunei *Sacareţi* din Valtos în Acarnania, unde Sărăcăcianii îşi vor fi avut aşezările lor primitive. Din *Sacareţi* s'a format un *Sacareţani* şi prin metateză *Saracaţani*. Acest *Saracaţan* al lui Aravantinos are singurul defect că redă numele scris de Greci, nu însă şi pe acela pronunţat de Sărăcăcianii înşişi, precum şi de toate popoarele balcanice, inclusiv populaţiunile greceşti. Cât de lipsită de temeiu este această derivaţiune, se vede şi din faptul că numele mai vechiu al comunei *Sakaretsi*, după cum ne asigură Höeg, sună *Sakaresi*. Într'o altă lucrare a lui Aravantinos: Μονογραφία περὶ Κουτσοβλάχων se propune o altă origine grecească a numelui Sărăcăcian, plecând de la forma „*Parakatsani*". Noi nu vom încercà să discutăm imposibilitatea acestei derivaţiuni.

Höeg, respingând pe amândouă, propune cuvântul de origine slavă *sărac*. Dânsul crede, că acest cuvânt, care nu se mai găseşte în dialectul aromânesc, în timpurile mai vechi a trebuit să existe. Ca probă dă numele comunei *Siracu* din Pind: „*sărac* n'est pas attesté, a ce que je sache, dans les dialectes aromaines, mais nous trouvons en territoire aromain — sur le Mont

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

Pind et sur le Mont Olympe — deux villages nommés Συρράκου, nom qui manifestement dérive de *sărac*. Il n'est donc pas téméraire, ce me semble, de supposer, que le mot a existé — ou existe encore — dans quelque patois aromoune". In cazul acesta, din apelativul *sărac*, care nu-i cu neputinţă să fi existat odată şi la Aromâni, plus suf. *-(a)čani* am avea *Sărăcăčani*. După Höeg, forma *sărăcăčan* la început ar fi fost o simplă poreclă, pe care Aromânii ar fi dat-o în batjocură Grecilor nomazi: „les Aromounes se sont moqués des nomades grecs et ils les ont appelé *Sărăcătšani*, c'est à dire „ceux qui habitent les stanis des tsélingas Miséreux".

In contra acestei etimologii am avea de obiectat următoarele: Mai întâiu de toate, chiar dacă am presupune că ar fi existat odată în aromână sau există pe undeva şi astăzi cuvântul slav *sărac*, aceasta nu ne-ar puteà îndreptăţi să admitem că un nume de localitate ca *Siracu*, chiar atunci când se găseşte într'o regiune curat românească, ar trebuì să derive numai din forma aromână *sărac* şi nici decum direct din forma slavă *sirakŭ*. Cine ar puteà să ne asigure că *Siracu* este un derivat din arom. *sărac* — care nu există — ca să presupunem că el a existat odată în dialect, atunci când el ar puteà foarte bine să fie un derivat slav? De ce să deducem existenţa unei forme slave în aromână, care, astăzi, pe cât se cunoaşte dialectul aromân, nu există, şi să nu derivăm numele de loc. direct din limba slavă, aşa cum se mai găsesc şi alte multe nume de localităţi slave în ţinutul locuit de Aromâni în Pind? Eu cred că, între părerea că *Siracu* ar derivà dintr'un cuvânt inexistent la Aromâni şi între aceea că el ar puteà venì direct de la Slavi, aceasta din urmă este cea mai apropiată de adevăr. Ca probă, Bulgarii mai au şi alte nume de loc. derivate din *sirakŭ* chiar în Bulgaria de azi: *Sirakovo*, comună în districtul Oréhovo; *Sirakovo* (numit pe turceşte şi *Ussouz-keuy)* în districtul Haskovo; *Sirakovtzi* în districtul Tétévéné; *Siratzitĕ* în districtul Gabrovo etc. (Cf. *Spisăk na naselenitĕ mĕsta vă tsarstvo Bălgaria*. Sofia 1924 pp. 19, 47, 71, 75). Dar în afară de această obiecţiune, greutatea cea mai mare o întâmpinăm în funcţiunea sufixului, care este de origine slavă. Sufixul *-(ă)čan* derivă de la nume de localităţi — nu şi de la apelative — originea locală a unei persoane. De la *Prilĕp*, oraş în Macedonia, Bulgarii derivă un sing. *prilĕpčanets* „om din Per-

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

lepe“ cu plur *prilĕpčani.* Tot aşa din *Bitolja* un sing. *bitolčanets* „om din Bitolia“ cu pl. *bitolčani.* Din pluralele lor, Aromânii au făcut un sing. *pârlepčan* cu pl. *pârlepčani; bitulčan* pl. *bitulčani.* Din acestea şi altele s'a extras apoi suf. *-(ă)čan.* Aceasta este originea şi funcţiunea sufixului. Aşa dar derivarea numelui Sărăcăcian dintr'un apelativ aromânesc *sărac,* cum vrea Höeg, nu-i cu putinţă nici din cauze morfologice.

O altă etimologie, care merită să fie discutată, este şi aceea dată de Pericle Papahagi în *Numiri etnice la Aromâni* p. 14. Autorul acestei lucrări caută originea numelui în cuvântul *sarică,* din care s'a făcut mai întâiu un *săricat* „cel îmbrăcat cu sarică“; şi din acesta apoi, cu suf. *-ian* a eşit *Sărăcăcian.* Aceasta ca chestiune morfologică. In ce priveşte acum nevoia creiării acestui cuvânt de la o haină ca *sarică,* care nu este obicinuită la una sau două din tulpinile aromâneşti, ci este haina generală pentru toţi Aromânii, iar în vremurile mai vechi, după cum am arătat în *Românii Nomazi* (p. 263), a fost generală pentru întreg neamul românesc, autorul încearcă să ne explice că cuvântul s'ar fi format „într'o vreme când *sarica* nu va fi fost portul general al celorlalţi Aromâni, ci numai al Sărăcăcianilor sau pentru cuvântul că sarica va fi fost purtată de ei într'un mod deosebit decât ceilalţi Aromâni“. Mie mi se pare că această motivare este slabă. Mai întâiu, ca chestiune de răspândire a saricei la păstorii aromâni, eu cred că în trecut ca şi astăzi nu va fi existat păstor aromân care să nu fi avut *sarica* lui. In ce priveşte faptul că tulpina Sărăcăcianilor va fi purtat sarica mai altfel decât restul Aromânilor, nici asta nu pare plausabil, de oarece şi în vremurile mai vechi Sărăcăcianii vor fi purtat sarica aşa cum o poartă şi aztăzi: unii care sânt mai fuduli poartă sarica numai într'o mânecă, alţii o poartă îmbrăcată pe amândouă mânecile. Höeg, vorbind despre îmbrăcămintea la Sărăcăciani, nu observă nimic particular la portul saricei. Şi nici în chipurile reproduse în cartea lui n'am putut observă portul saricei numai într'o mânecă. Prin urmare, Aromânii n'aveau de ce să râză de Sărăcăciani, când portul saricei nu prezintă nimic particular pentru ei.

Dar etimologia lui Papahagi n'ar puteà fi admisă şi din cauze morfologice. Admit, din *sarică* cu suf. *-at* să se fi format un *săricat* cu înţelesul „unul care este prevăzut cu o sarică“, întocmai ca în *uricl'at* (şi *urincl'at*) din *ureacl'ă* „ureche“ cu

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

suf. *-at* „unul care este prevăzut cu urechi mari (de măgar)“. Dar această derivaţie ar fi fost de ajuns pentru a ne redà un cuvânt care să caracterizeze pe „oamenii purtători de sarică“. Al doilea sufix, *-an* ar fi fost inutil. Un derivat ca *săricat* cu pl. *saricaţl'i*, dacă s'ar fi păstrat, ar fi desemnat pe acei dintre Aromâni care poartă prin excelenţă sarică. De altfel, cât de nesigură îi pare autorului această derivaţiune, se vede din faptul că el însuşi adaogă la sfârşit de tot: „Nu-i însă cu neputinţă şi o derivare a lui *Sărăcăcian*, *Săricăcian*“ drept de la *sarică*, prin ajutorul sufixului *-čan*, ca în *Grebine* > *Grebinčan*, *Pârleap—Părlipčan*, *Mocrean—Mocrinčan* etc“. Desigur că aceasta este derivaţiunea adevărată a cuvântului *Sărăcăcian*, însă în cazul acesta se ridică alte greutăţi. Sufixul *-(ă)cian*, *-(ă)čan*, este împrumutat din limba slavă, cum am arătat mai sus, când am dat exemplele bulgare *Bitolčanets*, *Prilepčanets* etc. In limba slavă sufixul acesta serveşte ca să derive nume de persoane de la nume de localităţi, cum sânt Prilĕp, Bitolja, şi cum mai sânt şi cele aromâneşti: Grebena, Pârleap, Mocrean. Insă niciodată nu derivă nume de la apelative, cum ar fi cuvântul *sarică*, ca să credem că un derivat ca *Sărăcăcian* ar puteà venì vreodată de la sarică.

Aci stă toată greutatea morfologică a derivării numelui *Sărăcăcian* de la *sarică*.

Tocmai funcţiunea sufixului de origine slavă ne arată că la baza numelui *Sărăcăcian* trebue să vedem un nume de localitate. Acest nume de localitate, după mine, nu poate fi altul decât numele comunei româneşti *Siracu*.

La începutul acestui articol am văzut regiunea din Pind ocupată de Sărăcăciani. Majoritatea lor se află în Zagori. In timpurile mai vechi aşezările lor trebue să fi fost şi mai în spre sud, mai ales că drumul pentru văratec îi ducea dealungul râului Arta, în câmpiile dintre Arta şi Preveza, pe coastele Mării Ionice, acolo unde se coborau şi Aromânii din *Aminciu* şi satele din partea răsăriteană a ţinutului *Zagori*, ca *Grebeniţi*, *Tristinicu*, *Flamburari* etc. (cf. *Românii Nomazi*, pag. 227). Dacă ne uităm pe hartă vom vedeà că *Siracu* este aşezat aproape de cursul superior al Artei, în apropiere de comunele româneşti *Călărl'i*, *Cornu*, *Dristinicu* etc. De altfel, această derivaţie pe care o dau eu are la bază şi o tradiţie populară la Sărăcăciani, de care trebue să ţinem seamă. Höeg, discutând

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

într'un capitol special, dacă Sărăcăcianii la origine au fost nomazi sau sedentari, ne spune că, după tradiţia locală, mulţi din ei cred că odată ei au fost sedentari locuind lângă *Siracu* şi că numai pe timpul lui Ali-Paşa au fost nevoiţi să îmbrăţişeze viaţa nomadă, răspândindu-se în locurile unde se găsesc acum: „Le plus souvent, ils racontent qu'ils ont habité Syrrako jusqu'au temps d'Ali Pacha qui les aurait expatriés à cause d'une querelle entre lui et quelques villageois qui seraient donc les ancêtres des Saracatsans". Ceea ce face pe Höeg să nu dea prea mare însemnătate acestei tradiţiuni, este faptul, că dacă într'adevăr Sărăcăcianii s'ar fi mişcat din ţinutul lor de origine abia în vremea lui Ali-Paşa, atunci în limba lor ar trebui să se vadă mai multe urme din dialectul grecesc vorbit în Epir. Eu cred că s'ar exagerà prea mult, dacă unei simple tradiţii populare i s'ar atribui însemnătatea pe care vrea să i-o dea Höeg. Din tot ce spun bătrânii sărăcăciani s'ar putea ţine seama numai de numele de localitate *Siracu*, după cum din tot ceea ce povestesc Fârşeroţii răspândiţi în întreaga Peninsulă Balcanică se poate ţineà seamă de centrul lor de obârşie *Fraşari*. Dar în ce priveşte epoca, în care ei au fost nevoiţi să se îndepărteze din locurile lor, aceasta s'ar fi putut întâmplà cu câteva veacuri înainte. Mişcările populaţiunilor creştine din Peninsula Balcanică au început de la venirea Turcilor în Europa. Iar acelea ale Aromânilor din Epir datează de la coborîrea Albanezilor în Grecia. Astăzi însă populaţiunile româneşti din sudul Peninsulei Balcanice toate aceste mutări le leagă de epoca lui Ali-Paşa, apropiindu-le până pe la sfârşitul sec. XIX, numai din cauza puternicei zguduiri ce s'a produs în vremea satrapului din Ianina, când mişcările revoluţionare ale Albanezilor de pe atunci au băgat groază în populaţiunile creştine. De aceea cred că localizarea în timp a epocii când Sărăcăcenii socotesc că au fost nevoiţi să se îndepărteze din centrul lor n'are nici o însemnătate pentru chestiunea care ne interesează. Grecizarea lor, după cum vom vedeà, s'a întâmplat cu mult înainte de aceea a Aromânilor din Zagori, care se începuse înainte de vremea lui Ali-Paşa.

In contra derivării lui *Sărăcăcian* din *Siracu* nu s'ar puteà obiectà nimic. Formal şi morfologic, totul este în regulă: trecerea lui *i* din prima silabă în *ă* se explică din cauza lui *ă* următor (*Sirăcăcian — Sărăcăcian*), iar suf. -(*ă*)*cian* are întrebuinţarea

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

cerută din limba slavă. In ce priveşte acum faptul că Sărăcăcianii lipsesc în număr mai mare tocmai în Siracu, de unde şi-au luat obârşia, aceasta n'are aşa mare însemnătate, dacă ne gândim la alte două tulpini ale Aromânilor: Fărşeroţii şi Grămustenii, care se găsesc şi mai răsfiraţi decât Sărăcăcianii în tot cuprinsul Peninsulei Balcanice. Atât Fărşeroţii cât şi Grămustenii au avut ca aşezări de obârşie comunele *Fraşari* şi *Gramostea*. Ce au fost aceste comune odată şi ce au ajuns astăzi, ca să nu mai repet ceea ce am spus odată, trimet pe cetitor la pp. 243, 237 din *Românii Nomazi*. Aici adaog numai că în Fraşari, centrul de obârşie al Fărşeroţilor, n'au mai rămas decât un număr de păstori albanezi, iar în vestita Gramoste aproape nimic. In afară de aceasta, mai trebue ţinut seama şi de faptul că nu toţi Sărăcăcianii de azi îşi au originea dintr'un singur centru. Numele de Fărşerot, astăzi, s'a generalizat aşà de mult, încât el corespunde, ca înţeles, cu numele unui Aromân originar din Albania, indiferent dacă el trăeşte în Albania, Macedonia, Tracia sau alt undeva. La fel ca şi Fărşeroţii, primii Sărăcăciani trebue să fi fost aceia care se aflau aşezaţi în interiorul sau în apropierea comunei Siracu. Ei puteau fi Aromâni din Pind sau veniţi din Albania. După grecizarea acestora, care trebue să se fi întâmplat cu 5—6 veacuri înainte, au fost numiţi toţi acei păstori români cu viaţa nomadă, care în cursul veacurilor au fost desnaţionalizaţi. Şi întru cât pe vremea aceea Aromânii care şi-au păstrat graiul, prin Sărăcăciani nu înţelegeau decât pe Românii grecizaţi, mai târziu acest nume s'a aplicat tuturor Aromânilor care vorbeau greceşte, indiferent dacă ei erau originari din Siracu sau din alte comune.

Dar Sărăcăcianii sânt cunoscuţi şi subt numele de *Caracaciani*. Dacă ar fi să ţinem seamă de relatările lui Jireček, ei s'ar mai numi şi *Caracolciani*: „Ein Makedonier nannte mir auch die Form Karakolčani und unterschied „weisse Wlachen“ oder Schafhirten und „Schwarze Wlachen“ oder Rosshirten“ (*Das Fürstentum Bulgarien*, p. 118—119, nota 4). Acest din urmă nume mie îmi este necunoscut. Cu toate acestea n'ar puteà fi exclus cazul ca el să existe. Se pare că el s'a format din combinarea numelui *Nicolciani* (locuitori din Nicoliţa), despre care pomeneşte şi Dimitrie Bolintineanu (*Căletorii la Românii din Macedonia şi Muntele Atos sau Sânta-Agora*. Bucuresci, 1863) şi *Caracacian.*

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

Altmintrelea cu greu l-am puteà explicà din Sărăcacian, admiţând chiar o substituire a lui *Sara-* prin *Cara-*. Schimbarea silabei *-ca-* din mijlocul cuvântului în *-col-* nu s'ar puteà explicà altfel decât numai admiţând amestecul formei *Nicolciani.*

Dacă însă în forma Caracolciani amestecul numelui Nicolciani apare aproape evident, în schimb, formaţiunea *Caracaciani* pentru numele obicinuit *Sărăcăciani* prezintă unele greutăţi despre care vom încercà să spunem un cuvânt.

Nu se ştie dacă turcescul *kara-* „negru" în calitate de determinant pe lângă numelé de persoană: K a r a-B e k i r, K a r a-M e h m e d, K a r a-A h m e d etc. este o traducere a grecesculuï μαυρο- „negru" din Μαυρο-Ιάννης, Μαυρο-Κώστας, Μαυρο-Μανώλης etc. In Peninsula Balcanică el apare după venirea Turcilor în Europa, cu o întrebuinţare aproape mai deasă la creştini decât la Turci. In ce priveşte grecescul μαυρο-, ţinând seama numai de numele *Morlac* care apare în sec. XII la Diocleas subt forma *Morovlachi* din Μαυροβλάχος (Const. Jireček, *Geschichte der Serben* I, p. 155) sau, după cum vom vedeà mai jos, chiar din Μωροβλάχος, el se arată a fi cu mult mai vechiu. Paul Kretschmer (în *Neugriechische Dialektstudien. I Der heutige lesbische Dialekt*, p. 357) ocupându-se cu numele de botez compuse cu porecle la Grecii de astăzi, arată că nume ca Μαυροθεώδορος sau Μωροθεόδωρος, Μωρογεώργιος, Μωροθωμᾶς, Μωρολέων se obicinuiaiu chiar în epoca bizantină.

In ce priveşte înţelesul lui *kara*, el a trecut prin aceleaşi schimbări de sens ca şi μαυρο. Din înţelesul de bază „negru" a ajuns, după Kretschmer (*o. c.*), la acela de „înspăimântător, grozav, aspru, tare". Ceva mai mult, cu timpul au dispărut şi aceste înţelesuri, rămânând un prefix care, după părerea justă a luï Höeg, nu serveşte decât numai ca să întărească înţelesul numelui la care se adaogă.

Cunoscând acum înţelesurile şi funcţiunea lui *kara*, care se acoperă perfect cu grecescul μαυρο, ne întrebăm dacă numele *Sărăcăcian* a rezultat din *kara-Sărăcăcian* sau dintr'o simplă substituire a prefixului *kara-*, fără înţelesurile de mai sus. Eu înclin a crede această din urmă posibilitate, mai ales că, alături de Sărăcăciani, existau pentru streinii care i-a numit Caracaciani o altă populaţiune aromânească cunoscută subt numele de *Caraguni*, din care Sârbii, după Jireček (*Geschichte der Ser-*

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

ben I, p. 155), au făcut *Crnovunci* (pronunţă *Ţrnovunţi*), probabil pentru *Crnogunci*. S'a zis *Caracacian* pentru *Saracacian*, după cum mai târziu s'a zis *Caracolcian* pentru *Nicolcian*, înţelegându-se Sărăcăcian [1].

3. Originea Sărăcăcianilor.

Cunoscând acum formaţiunea românească a numelui Sărăcăcian, să trecem la originea lor.

Inainte de a lua în discuţiune dovezile luate din domeniul etno-linguistic, în care noi găsim urme nealterate despre adevărata lor origine, trebue să ne întrebăm dacă ei mai păstrează ceva în amintirea lor şi astăzi despre originea lor îndepărtată. Am văzut mai sus că despre locul lor de obârşie tradiţiunea ne vorbeşte de comuna Siracu. Prin puterea aceleiaşi tradiţii *Sărăcăcianii*, spre deosebire de ceilalţi păstori greci — nomazi sau transhumanţi — sânt numiţi şi se numesc chiar ei înşişi „*Vlahi*". In literatura populară publicată în vol. II de Höeg găsesc în cele mai multe cântece întrebuinţarea cuvântului „*Vlah*". Autorul, dând textele greceşti netraduse, nu pomeneşte decât de un singur cântec. Noi, înainte de a lămuri întrebuinţarea acestui cuvânt ca nume etnic pentru Sărăcăciani, vom da toate versurile din lucrarea lui Höeg în care este vorba despre Sărăcăcianii Vlahi adică Români [2]:

vásta vre jero-Elimbo k'e sí Vlaholivaði,
vásta vre Ftéri k'e Mil'á, vásta k'e s Ambelak'i,
vásta tus Vláhus pórθane, to(s) Sarakatsanéus
nal érθun ap ti Lívaði̯a k' al érθun ap ti Fíva

[1] N. Iorga în *Istoria Românilor din Peninsula Balcanică*, p. 60 crede, după o afirmaţie a poetului Bolintineanu, că Cara-Gheorghe „iniţiatorul eroic al revoluţiei sârbeşti ar fi fost de rasă aromânească". Nu ştim în virtutea cărui document Bolintineanu a izbutit să descopere originea românească a eroului sârb. Dacă ar fi însă ca această origine să se bazeze numai pe supranumele de „Negru" despre care face menţiune şi N. Iorga, care îl aduce în legătură cu numele Caracacianilor, atunci obârşia lui aromânească apare mai mult decât îndoielnică. Prefixul turcesc *kara-* se întrebuinţează nu numai la Aromâni, dar, în afară de Dacoromâni, la toate popoarele balcanice. Dintre aceştia Grecii şi Slavii de sud (Bulgarii şi Sârbii) îl au destul de des; mai puţin întrebuinţat se află la Albanezi.

[2] Textul cântecelor îl redăm în transcriere fonetică, păstrând cât mai mult caracterele din lucrarea lui Höeg.

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

k' al ap tis Gúras ta vuná, mazónond ul andáma
san írθan k'e mazóhtikan ston Elimbo sti rak'i.

Traducere:

ţine tu, batrâne Olimp, şi tu, Vlaholivadi,
ţine tu, Fteri şi Mil'a, şi tu, Ambelachi,
ţine pe Români aşa cum veniră — pe Sărăcăciani.
unii vin din Livadia şi alţii din Fiva,
alţii din munţii Gura, se strâng toţi laolaltă,
şi cum veniră se adunară în deal pe Olimp:

(*Cânt.* 27, vol. II).

Din numele de localităţi întrebuinţate în acest cântec reiese lămurit că este vorba despre Sărăcăcianii care petrec cu turmele în satele româneşti din Olimp: Vlaholivadi, Fteri şi Milia, despre care vezi mai pe larg *Românii Nomazi* (indice). In versurile acestea complinirea lui „tus Vlahus" prin „to(s) Sarakatsanéus" se face tocmai ca să se lămurească mai bine că nu este vorba despre orice „Vlahi" ci anume despre Vlahii „Sărăcăciani".

In versurile care urmează dăm de un cântec, care începe aproape cu aceeaşi cuvinte, ca şi cântecul aromânesc publicat de mine în *Românii Nomazi* p. 274. Acest cântec este interesant pentru noi, de oarece el ne arată că la Sărăcăciani se întâlnesc aceleaşi cântece pe care le cântă şi păstorii aromâni în dialect.

Voi lai fičori, fičori armâńi,	O voi feciori, feciori români,
Fičori di Samarina...	Feciori din Samarina...

Iată versurile greceşti:

isís, piðiá vlahóipula, piðiá p ti Samarína,
torá θa vjite sto horjó, psilá sti Samarína
tufek'i na mi ríksete, traγuðia na mi píte
ki sás akúi i mána mu k' i ðól'a aðerfí mu
k'e ðen alázu tin lambri, stin ekliší ðen vjänun,
na mí tus martirísete to pú imi lavoménos,
pés tis oti pandréftika, píra γinäka fránga.

Traducere:

voi feciori români, feciori din Samarina,
acum o să ieşiţi în sate, sus la Samarina,

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

să nu mai trageţi cu puştile, cântece să nu mai ziceţi,
căci o să vă audă mamă-mea şi duioasa mea soră,
şi nu o să se mai îmbrace în haine nouă, la biserică [nu o să meargă.
să nu le spuneţi că sânt rănit,
spuneţi-le că m'am însurat, am luat de soţie o streină.

(*Cânt.* 17, ib.).

Iată acum şi un cântec despre fata de celnic aromân cu părul de mătase:

vrísko ńa mickrí Vlahúla
ńa mikrí čelingopúla
ih'i ta mal'á metáksi
k'e pliména me tin dáksi
k'e ta mávra máţia:
Sk'íla, kumátia m ékamis!

Traducere:

găsesc o mică Româncă,
o mică fată de celnic.
aveà părul de mătase
şi piepţenată cum se cade,
cu ochii ei negri.
căţeà, m'ai nenorocit. (lit. bucăţi m'ai făcut).

(*Cânt.* 38, ib.)

O bună parte dintre păstorii aromâni din Pind întrebuinţează la obiceiurile lor de nuntă cântece greceşti, însă cu conţinul care se referă la Aromâni; unele din aceste cântece sânt întrebuinţate şi de către Sărăcăciani:

vlahúla nirovólai napu psilí rahúla
me ti rukúla γnéθonda, t aδráhti tis jumáti,
k' u vláhus tin gartérise s ena stenó sokák'i
„vláha, napúθi érh'ise k' apúθi katevénis?"
„napu to spiti érhome, sta próvata paénu,
pánu psomí tu pistikú, tsarúh'a tu čubánu".
„vláha, ja dóz mu to filí, dóz mu ta mávra mátţa!"

Traducere:

Românca se coboară de pe colina înaltă,
cu furca ei torcând, şi cu fusul plin,

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

şi Românul o aşteaptă pe un drum strâmt.
Românco, de unde vii şi de unde cobori?
— iată, vin de acasă şi mă duc la oi.
duc pâine la bărbat şi opinci la cioban.
— Românco, dă-mi un sărut, dă-mi ochii tăi negri!

(Cânt. 39, ib.).

Altă variantă:

vlahúla nerovúlaį apo psilí rahúla,
me ti rokúla γnéθonda, ta ðáhtila tis jomáta
k'o vlához tin aγnándeve apo psilá rahúla:
„vlaha, ðose to fili, ta ðįo ta mávra mátįa"!

Traducere:

Românca se coboară de pe colina înaltă,
cu furca ei torcând, cu degetele ei pline,
şi Românul priveşte la ea de pe un deluţ înalt.
— Românco, dă-mi un sărut, dă-mi amândoi ai tăi ochi negri.

(Cânt. 40 ib.).

Iată acum şi cântecul lui Panaioti Armânul, care a ieşit cu turmele la munte şi nu s'a mai reîntors:

víkan i vláh'i staį vuná, vikán ke ta kupáðįa
tu Panajóti i kupí de fánik'e na érθi.
kátu stus kámbus äkatsan sta prásina liváðįa,
anármeγa k' akúrifta k' akulokurizména.
jeríz i Panajotína — — — — —
strungá se strúnga perpatí, liθári se liθári,
„strunǵis pu ín da próvata, strunǵis pu ín da jíðia?
pidįá mu, pu u aféndis (s)as, to pú n u Panajótis?"
„kirá simás ta próvata, kirá simás ta jíðįa,
k' u Pana'jótis päθane tóra ðóðeka méres".

Traducere:

ieşiră Românii la munţi, ieşiră şi turmele lor.
şi turma lui Panaioti nu se văzù să vină.
şezură jos la câmp, la livezile verzi,
cu oile nemulse, netunse şi la cur netunse.
se întoarce soţia lui Panaioti — — —
se plimbă din strungă în strungă, din piatră în piatră.

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

„strungilor, unde sânt oile, strungilor, unde sânt caprele?
copii mei, unde este stăpânul vostru, unde-i Panaioti?“
— „doamnă, la noi sânt oile, doamnă, la noi caprele.
şi Panaioti murì acum 12 zile“.

(*Cânt.* 58 ib.).

In fine, mai urmează o variantă, despre care autorul spune că i-a fost dictată de către un baciu chiar din comuna *Siracu*: „La même chanson m'a été dictée par un batsos, originaire de Syrrakou, qui prétendait savoir toutes les chansons saracatsenéennes. Voici cette version aussi“.

kalótiha ini ta vuná, kalótih'i h' i kámbi,
to θánato δe karterún, to háro δem bandelh'énun,
mun gartirún tin áneksı, to mai, to kalok'éri,
na vγún i vláh'i stai vuná, na vγún i vlahopúlis,
na vγún ta laja próvata me ta lambrá kuδúña
vγík'e k' i Panajótina — — — — —
strungá se strúnga perpatí, liθári se liθári.
„peδiá mu pu n o čélingas, peδia, pu n o Panajótis?“
„kerá mu. — — —
tom Panajóti skótosan, aftin i haramíδis“.

Traducere:

fericiţi sânt munţii, fericite sânt câmpiile,
ele moartea nu o aşteaptă, n'au nădejde în ea.
aşteaptă să vină numai primăvara, luna Mai şi vara,
ca să iasă Românii la munţi, să iasă şi fetele române
să iasă oile negre cu clopote strălucitoare.
ieşì şi soţia lui Panaioti. — — — —
se plimbă din strungă în strungă, din piatră în piatră.
„copii mei, unde este celnicul, unde i Panaioti?“
„stăpâna mea . . .
pe Panaioti îl uciseră, hoţii aceia . . .“

(*Cânt.* 58 ib.).

După ce am văzut întrebuinţarea lui „Vlah“ în cântecele Sărăcăcianilor, ne întrebăm dacă acest „Vlah“, după cum crede Höeg, însemnează pur şi simplu numai „păstor“ sau şi „Aromân“. Se ştie că prin „Vlah“ mai la toate popoarele balcanice se înţelege „păstor“. Despre această evoluare semantică s'a scris

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

foarte mult, am amintit în treacăt şi eu în *Românii Nomazi*, aşa încât nu mai este nevoie ca să insist prea mult asupra ei. Aici mă voiu mărgini numai să întreb dacă cuvântul „Vlah", însemnând „păstor" la Greci, aceştia îl întrebuinţează şi pentru denumirea păstorilor de origine greacă. De sigur că nu. In privinţa aceasta autorul spune: „En Grèce on appelle ainsi non seulement les Aromounes mais aussi les Caracatsans". In cazul acesta de ce n'am admite că termenul „Vlah", pe care şi-l dau Sărăcăcianii înşişi n'ar reprezentà o urmă din vechiul lor nume cu înţeles etnic, încă din vremea când erau adevăraţi Vlahi de limbă românească? Intru cât această presupunere ar puteà fi mai puţin probabilă decât cea susţinută de Höeg? Astăzi Albanezii numesc pe Aromânii păstori din Albania *čoban*. Prin generalizare, *čoban* la Albanezi însemnează şi „Aromân". Crede Höeg că Aromânii păstori din Albania s'ar numì vreodată pe ei înşişi *čoban*, pentru faptul că Albanezii le zic aşa? Niciodată. Nici literatura lor populară nu ne arată o astfel de întrebuinţare a cuvântului *čoban*. La fel trebue judecat şi despre „Vlah" la Sărăcăciani. Dacă ei ar fi într'adevăr descendenţi ai Elinilor şi, prin urmare, tot una cu ceilalţi Greci, atunci cu siguranţă că nici ei n'ar primi să se numească „Vlahi", după cum Fărşeroţii (păstorii aromâni din Albania) nu se numesc „ciobani". Că, după cum spune autorul, Sărăcianii întrebuinţând cuvântul „Vlah" pentru denumirea lor proprie, „il n'en faut pas croire qu'il leur vienne à l'esprit de se croire apparentés aux Aromounes", asta o credem şi nu ne surprinde de loc. Dar ne întrebăm, cărei populaţiuni desnaţionalizate îi place să i se amintească despre adevărata ei origine? Dacă, în privinţa aceasta Höeg ar fi cunoscut mai bine pe Aromânii din Epir şi şi-ar fi dat osteneală să întrebe pe Aromânii cu sentimente greceşti — aşa numiţi „grecomani", — de ce origine sânt, el ar fi auzit chiar pe aceia dintre ei care nu ştiu de loc greceşte, asigurându-l că ei sânt Greci pur sang.

Pseudogreci de aceştia există şi în Macedonia bulgărească. Într'o excursiune făcută de mine în ţinutul fărşerotesc din oraşul *Vodena* (vechea Edessa), am rămas surprins de graiul Bulgarilor din acest oraş, care, mai mult ca oricare din dialectele bulgăreşti din Macedonia, se apropià de limba literară vorbită în Bulgaria. Toţi aceşti Bulgari grecomani nu cunosc din greceşte decât „kali méra" şi „kali spéra". Cu toate acestea, ei nu vor

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

să recunoască că sânt Bulgari. Aceleaşi constatări le-am făcut şi pentru comunele Zarovo, Visoka etc., din apropierea Salonicului, în care, după cum se ştie, locuitorii Bulgari vorbesc dialectul cel mai apropiat de limba textelor paleoslave. Cunoscând toate acestea, ne mirăm de felul cum Höeg a tratat această chestiune într'o lucrare ştiinţifică, adăogând, cu intenţiunea ca să convingă pe cetitor, că „il n'est pas sans importance que les Saracatsans eux mêmes se considèrent de purs Grecs et l'idée qu'ls seraient d'origine aromoune leur est complètement étrangère".

Eu cred că întrebuinţarea cuvântului „Vlah" atât în graiul viu cât mai ales în vechea literatură populară a Sărăcăcianilor, este încă un indiciu, pe lângă cele pe care le vom înşirà mai jos, că Sărăcăcianii, la origine, sânt „Vlahi" cu înţelesul de „Aromâni".

* * *

Trecem acum la probele aduse din domeniul etnografic spre a dovedi originea românească a Sărăcăcianilor.

Luăm mai întâiu locuinţa.

Höeg ne spune că colibele Sărăcăcianilor sânt construite în formă rotundă. Cine nu cunoaşte felul cum sânt construite locuinţele la toate tulpinile de păstori aromâni ar găsi în această formă de alcătuire a colibelor sărăcăceneşti o particularitate care nu există la Aromâni. Iată însă că şi tulpina păstorilor români numiţi Fărşeroţi au numai colibe rotunde. Două din aceste colibe am reprodus şi eu în *Românii Nomazi*, capitolul „Suirea oilor la munte". Dacă se vor compară aceste colibe aromâneşti cu cele sărăcăceneşti, se va vedeà că ele sânt la fel. Şi precum, după informaţiunile care mi s'au dat în urmă, vârful colibei sau partea superioară ascuţită a acoperişului la colibele fărşeroteşti se numeşte *căčuuă* sau *căčelă*, — cuvânt românesc — tot *căčulă* o numesc şi Sărăcăcianii această parte a colibei lor: „le toit [de la hutte] est fermé en haut par une *cačula* (κατσούλα), c'est à dire un bouchon de paille". De altfel, lămuriri complete despre originea colibelor la Sărăcăciani autorul ar fi găsit şi în altă parte, dacă s'ar fi interesat puţin şi despre viaţa păstorilor albanezi. In privinţa aceasta lucrarea lui Franz Baron Nopcsa (*Albanien. Bauten, Trachten und Geräte Nordalbaniens)* ne arată că nici Albanezilor nu le sânt streine colibele rotunde pe care Nopcsa le numeşte

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

„Kegelhütten". Eu cred că tocmai forma colibelor Sărăcăceneşti, care îşi au originea în Albania, ne va arătà nu numai originea românească a Sărăcăcianilor, dar, după cum vom vedeà la sfârşit de tot, şi tulpina de Aromâni din cari ei au fost grecizaţi. Höeg, studiind pe Sărăcăciani într'un mod cu totul izolat de ambianţă, la aflarea originii lor, n'a fost preocupat decât numai de faptul ca să găsească deosebiri între felul de viaţă la Sărăcăciani şi între acela la Aromâni. In privinţa aceasta el nu pierde din vedere să releveze şi faptul că, pe când în colibele Sărăcăcianilor se află câte un pat, din contră, în colibele Românilor acest pat lipseşte: „Les κρεβάτια [= paturile] que construisent les Saracatsans dans leurs huttes ne semblent pas être en usage chez les Aromounes". Insă şi aici greşeşte. In lucrarea mea citată, vorbind despre locuinţa păstorilor din Veria, am arătat, independent de ceea ce a scris autorul despre Sărăcăciani, că şi în colibele acestora se află câte un pat, dând şi dimensiunea lui (Cf. p. 275). De altfel, existenţa sau lipsa paturilor la păstorii nomazi sărăcăciani sau aromâni n'are importanţa ce vrea să i-o dea autorul. Existenţa unui pat într'o colibă — vorbesc despre Aromâni — nu dovedeşte şi faptul că ei dorm pe pat. Cei mai mulţi, dacă nu toţi, dorm pe jos. In mutările lor, Aromânii, care se ocupă tot aşa de mult cu prelucratul lânei (vezi capitolul „Coborîrea oilor la şes" din lucrarea mea) ca şi cu creşterea turmelor de vite, duc cu ei atâtea învelitori şi aşternuturi de lână, constând din tot felul de „doage, sazme şi flocate", încât toate acestea, întinse pe jos, alcătuesc paturi având grosimea aproape cât înălţimea unui pat. Cei mai mulţi dorm pe aceste aşternuturi, căci nici n'ar încăpeà toţi într'un singur pat. Iar dacă, cu toate acestea, patul există în colibele Aromânilor ca şi în cele ale Sărăcăcenilor, acesta serveşte numai ca să pună pe deasupra, ca peste o laviţă, ţesăturile şi tot avutul lor mai de seamă, spre a nu zăcea trântite la pământ, să se murdărească. De altfel, despre lucrul acesta ne asigură Höeg, când în vol. II p. 138, discutând originea cuvântului *krivatia* „pat" la Sărăcăciani, îi explică înţelesul astfel: „le filet d'osier sur lequel repose le mobilier". Va să zică şi patul la Sărăcăciani are aceeaşi destinaţie ca şi la Aromâni.

Din cele expuse până aci, rezultă că locuinţa ca şi interiorul ei la Sărăcăciani se identifică cu locuinţa Aromânilor.

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

Cu toate că autorul mărturiseşte că, în privinţa originii Sărăcăcianilor, „plus importants sont les arguments d'ordre linguistiques", noi nu vom trece la aceste argumente până când nu vom arătà şi asemănarea ce există între organizaţia păstorilor Aromâni şi între aceea a păstorilor Sărăcăciani.

Am văzut că grupările de familii păstoreşti la Aromâni trăesc subt conducerea unei căpetenii, pe care ei o numesc, cu un termen slav, *čelnic*. Atribuţiunile celnicului le-am arătat în lucrarea mea citată (p. 215). Aici ne mulţumim să spunem că aceleaşi grupări există şi la Sărăcăciani, şi că în fruntea fiecărei grupări se află aceeaşi căpetenie ca şi la Aromâni cu acelaşi nume aromânesc rostit după pronunţarea grecească: *čelingas*. Iată acum şi atribuţiunile unui „čelingas" la Sărăcăciani: „La *stani* (gruparea de păstori) toute entière est placée sous l'autorité d'un chef, *čelingas* (τσέλιγγας). C'est lui qui porte la responsabilité pour toute la stani, qui loue les pâturages et qui est, pour ainsi dire, le représentant de la communauté devant les autorités. Pourtant quand il y a des décisions importantes à prendre, la chose est toujours discutée entre tous les hommes âgés. La dignité de tsélingas est transmise au fils âiné, quand le père meurt ou ne peut plus exercer ses fonctions. Mais cette dignité n'est pas seulement héréditaire. N'importe qui peut devenir tsélingas qui est assez riche et qui peut se faire accepter par un groupe de familles. D'un autre côté, on peut aussi perdre le rang de tsélingas. Un certain homme avait eu plus de 1000 moutons et il avait été un grand tsélingas; par suite de maladie il perdit toutes ses bêtes, et après cela il n'était plus tsélingas et il devait mener une vie assez humble dans la stani d'un autre chef, plus heureux que lui". Să se compare acum acest pasagiu cu cele ce am spus noi în *Românii Nomazi* despre atribuţiunile celnicului la Aromâni şi se va vedeà că ele sânt identice. Höeg, care în mod vădit urmăreşte cea mai neînsemnată deosebire ce ar există între viaţa Sărăcăcianilor şi între aceea a păstorilor aromâni, nu spune nici un cuvânt despre această asemănare, deşi organizaţia celnicatului la Aromâni îi era foarte bine cunoscută din lucrarea lui Weigand, *Die Aromunen*, pe care el o citează des în lucrarea lui. Şi *čelingas* la Sărăcăciani, deşi este de origine slavă, nu poate fi o formaţiune grecească. Cuvântul vine din arom. *čelnic*, pe care Grecii

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

l-au redat prin metatează mai întâiu subt forma *čeling* (din *čelinc*, cu *nc* > *ng* ca la Aromâni) şi din acesta apoi *čelingas*. Această derivaţiune mi-o întemeiez pe faptul că înţelesul cuvântului la Sărăcăciani se identifică numai cu acela al cuvântului aromânesc. La Slavii din Peninsula Balcanică, Sârbi sau Bulgari, de la care a pătruns la Aromâni, acest înţeles nu există, după cum am arătat în altă parte (Cf. *Elementul slav în dialectul aromân* p. 16). La Albanezi, dintre care o bună parte se ocupă cu păstoritul, *čelnic* este necunoscut. Aceştia au un termen local *pl'ak* „bătrân", cu atribuţiuni, care se apropie de acelea ale celnicului la Aromâni. Este drept că cuvântul apare şi la scriitorii bizantini. Insă aceştia îl reproduc din limba slavă ca să arăte funcţiunea lui la Slavi. Prin urmare el este la ei propriu zis un slavism, care n'a fost întrebuinţat în limba vorbită. De aceea, la Bizantini, cuvântul sună τσελνίκος, după cum ne relatează Kekaumenos, nu τσέλιγγας [1]. De altfel, dacă forma bizantină ar fi fost populară la Greci, ea ar fi trebuit să se păstreze cu accentuaţia şi pronunţarea bizantină. Insă în forma *čélingas* întrebuinţată de Sărăcăciani, avem accentul pe prima silabă în loc de pe penultima, iar *če-* iniţial e păstrat şi nu este redat prin *tse*. Este drept că Höeg scrie pretutindeni, afară de cazurile când vorbeşte de adevărata lui pronunţare la Sărăcăciani, *tsélingas* (τσέλιγγας), în loc de *tchélingas* (cu *tche-* pentru *tše-*), întocmai după cum forma *Saracačan* el o transcrie *Saracatsan*. Dar aceasta este o transcriere grecizantă. El ar fi putut transcrie în franţuzeşte *tchélingas* pentru *tselingas*, păstrând adevăratul fonetism, mai ales că cuvântul se aude la Sărăcăciani numai subt această formă, şi tot aşa se întâlneşte şi în cântecele lor reproduse mai sus.

Un alt moment din domeniul etnografic, care vorbeşte pentru originea aromânască a Sărăcăcianilor este şi portul lor.

Comparând cineva capitolul din *Românii Nomazi*, în care vorbesc despre portul păstorilor aromâni, cu ceea ce scrie Höeg despre portul Sărăcăcianilor, va vedea că autorul ne dă prea puţine informaţiuni asupra acestui capitol. Desigur că nu mă voiu apucà aici ca să studiez toate piesele care alcătuesc portul sărăcăcian. Insă ţinând seamă numai de imaginile reproduse în cartea lui Höeg, cetitorul cunoscător al portului la popoarele balcanice, va observà că portul Sărăcăcianilor se prezintă subt o îndoită

[1] Vezi mai pe larg *Românii Nomazi* p. 215.

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

formă: una mai nouă influenţată de portul orăşănesc şi alta mai veche, care reprezintă adevăratul port al Sărăcăcianilor. Acest port vechiu, care se vede încă la mulţi Sărăcăciani, mai ales la cei îndepărtaţi din ţinuturile locuite de Greci, este identic cu portul Aromânilor. Referindu-ne la chipurile pe care le reproduce autorul în lucrarea lui, cetitorul n'are decât să compare portul celnicului de la p. 31 (fig. 21), sau portul bătrânului aşezat la marginea stângă a fig. 18 de pe p. 26, cu portul păstorilor aromâni din toate tipurile reproduse de mine în *Românii Nomazi* şi va vedeà, nu simpla asemănare, ci identitatea lor. Mă mir de ce Höeg a dat aşà de puţină însemnătate acestui lucru, mai ales că şi el a fost izbit de caracterul vechiu ce se păstrează la portul bătrânilor: „le costume du vieillard qui est à gauche sur la photographie fig. 18, et du vieux tsélingas représenté par la photographie fig. 21, est assez différent de celui que portent les autres hommes". Acest port vechiu nu-i reaminteà pe acela al Aromânilor? Höeg, umblând prin aşezările Sărăcăcianilor din Epir, a trebuit neapărat să dea şi de păstori şi celnici Aromâni. Presupunând cazul că nu i-a văzut pe Aromâni, ceea ce nu este de presupus, mă întreb, n'a avut la îndemână lucrarea lui Weigand, *Die Aromunen*, atât de des citată de el, ca să se uite la portul celnicului român Zega (p. 256 vol. I), spre a vedeà că el este identic cu acela al celnicului sărăcăcian despre care a fost vorba mai sus? El a studiat opera lui Weigand din scoarţă în scoarţă, găsind şi dovezi pentru asemănarea portului dintre Aromâni şi Sărăcăciani. Dar aceste dovezi Höeg nu le citează. Iată un caz: La p. 77 din vol. I Höeg, vorbind despre originea Sărăcăcianilor, reproduce un pasaj din Weigand, în care acesta se îndoieşte de originea lor românească, însă cu rezerva exprimată în fraza „kann mich aber irren, da ich sie nicht genügend kennen gelernt habe". Dar în acest citat, deşi Weigand se îndoieşte de originea lor românească, nu uită să adaoge că *portul Sărăcăcianilor se aseamănă foarte mult cu acela al Fărşeroţilor*. Höeg reproducând acest citat la p. 77, acolo unde îi trebuià şi nu erà vorba despre portul Sărăcăcianilor, nu pomeneşte nimic de el în capitolul, în care, vorbind despre portul Sărăcăcianilor, trebuià să se refere şi la portul Aromânilor.

Eu mă mir cum un cercetător strein ca Höeg, care s'a scoborît printre Sărăcăciani anume ca să-i studieze subt toate

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

raporturile, trece cu vederea tocmai elemente hotărîtoare pentru chestiunile care îl preocupă. Şi mirarea mea este cu atât mai mare, cu cât Höeg nu neglijează nici cel mai neînsemnat lucru din viaţa Aromânilor, când este vorba ca să găsească vreo deosebire între aceştia şi Sărăcăciani.

Cam în acelaşi fel procedează autorul când studiază şi obiceiurile Sărăcăcianilor. Dintre acestea el cercetează mai ales nunta. Inainte de toate, se ştie, că în materie de obiceiuri la evenimente aşa de mari cum este căsătoria, oricât de asemănătoare ar fi ele la una şi aceeaşi populaţiune, totuşi diferă puţin de la o regiune la alta, mai ales când această populaţiune se află răspândită pe o întindere aşa de mare cum sânt păstorii Aromâni. In afară de aceasta, mai trebue admis, că în materie de obiceiuri, se amestecă şi multe influenţe streine venite de la populaţiunile vecine. Höeg, şi în privinţa aceasta, luându-se numai după ceea ce au scris W a c e şi T h o m s o n, H e u z e y despre Aromânii din *Epir* şi *Acarnania*, şi neţinând seama de ţinuturile celorlalţi Aromâni, găseşte că Sărăcăcianii au obiceiuri deosebite de acelea ale Aromânilor. Numai la urmă de tot, dând de un articol asupra obiceiurilor de la nuntă la Fărşeroţi, scris de aromânul V a s i l i a d i în Ἠπειρωτικὸς Ἀστήρ Atena 1904[1], în care Höeg găseşte multe asemănări, adaogă: „Toujours est-il que les cérémonies de mariage, dont parle longuement M. Vasiliadis, se rapprochent sur quelques points des cérémonies saracatsénéennes". Cu toate acestea, nici aceste asemănări nu-i indică nimic pentru originea românească a Sărăcăcianilor. El adaogă cel mult: „il se peut que quelques Saracatsans se soient associés à une tribu aromoune". Ceea ce vrea să zică că obiceiurile de la nunta Fărşeroţilor, despre care vorbeşte Vasiliadi şi în care Höeg găseşte puncte de asemănare, nu provin dintr'o identitate de origine dintre Fărşeroţi şi Sărăcăciani, mai cu seamă că, după cum am văzut mai sus, şi construcţia colibelor este identică, ci că Fărşeroţii au împrumutat obiceiurile Sărăcăcianilor prin amestecul câtorva inşi dintre aceştia cu Aromânii. Judecând obiectiv, lucrul acesta n'ar fi cu totul cu neputinţă. Insă când avem în vedere că, în afară de aceste asemănări, Sărăcăcianii mai au şi alte

[1] Articolul lui Vasiliadi este publicat în dialectul aromân şi în *Lumina*, v. p. 78 şi urm. El este reprodus şi de C. N. Burileanu, *I Romeni di Albania* p. 375.

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

împrumuturi de la Aromâni; când, în afară de aceasta, se mai constată că obiceiurile de la nunta Fărşeroţilor descrise de Vasiliadi le au toţi Aromânii din Albania şi Grămustenii din Macedonia — nu numai Fărşeroţii din comuna Megidié, despre care scrie Vasiliadi — atunci ajungem la concluziuni tocmai contrarii, anume: că ele nu sânt la Aromâni împrumuturi de la câţiva Sărăcăciani, care s'ar fi amestecat cu Fărşeroţii dintr'o singură comună, ci reprezintă, în viaţa Sărăcăcianilor, urme vechi aromâneşti încă de pe când ei erau Aromâni.

Toate aceste coincidenţe de ordin etnografic studiate până aci, coincidenţe, în care se vede o perfectă asemănare mai întâiu în locuinţa şi organizaţia lor economică, având în frunte acelaşi şef ca şi la Aromâni, după aceea în îmbrăcămintea ca şi în obiceiurile lor, dau dovada cea mai sigură că, la origine, în Sărăcăciani trebue să vedem păstori aromâni grecizaţi. In faţa acestei constatări, părerea lui Höeg „mais, si je ne me trompe pas, il n'y a non plus d'arguments d'ordre ethnographique pouvant prouver une parenté entre la Saracatsans et les Aromounes", cade. Lui Höeg i-au lipsit aceste argumente, pentru că în cea mai mare parte nu le-a cunoscut. Acum când noi le-am probat prin fapte aduse din viaţa păstorilor aromâni, originea Sărăcăcianilor, cel puţin din punctul de vedere etnografic, se apropie de lămurirea ei desăvârşită.

Odată limpezită aceasta latura a chestiunii, trecem la cealaltă latură, anume la argumentele aduse din limba Sărăcăcianilor.

* * *

Inainte de a intră în fondul acestui capitol, trebue să precizăm de la început că desnaţionalizarea Sărăcăcianilor s'a produs cu trei-patru veacuri înainte de grecizarea păstorilor aromâni numiţi „Cupăciari", care au fost desnaţionalizaţi cu două veacuri înainte. Amintirea acestora despre vechea lor origine este încă proaspătă. Sărăcăcianii nu-şi amintesc nimic despre aşa ceva. In afară de aceasta, întreaga conformaţie a dialectului lor grecesc se înfăţişează subt o formă, care îl deosebeşte de celelalte dialecte greceşti septentrionale. Vechimea acestei deosebiri trebue să fie de patru-cinci veacuri. De aci rezultă că grecizarea lor trebue să fie ceva mai veche.

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

Admiţând această vechime, nu trebue să ne mire faptul că aceşti Aromâni, grecizaţi într'o epocă aşa de îndepărtată, nu mai păstrează în graiul lor nici o particularitate fonetică sau flexionară din dialectul aromân. Desnaţionalizarea popoarelor balcanice a rezultat aproape peste tot din cauza bilinguităţii lor: Aromânii din Epir vorbesc tot aşa de bine greceşte ca şi aromâneşte; cei din Macedonia vorbesc perfect bulgăreşte, iar în unele părţi din Albania, mai bine albanezeşte decât aromâneşte. Când o parte din Aromânii din Epir se grecizează, sau cei din Macedonia şi Albania se bulgarizează resp. se albanizează, ei vorbesc limbile adoptate fără particularităţi gramaticale din graiul lor, prin urmare cu aceeaşi perfecţiune, cu care le vorbeau încă pe când erau Aromâni. Tot ce pot aduce cu ele aceste populaţiuni desnaţionizate sânt un număr de cuvinte mai vechi. Astfel de cuvinte de origine aromânească, păstrate în graiul lor grecesc încă din epoca pe când erau Aromâni, avem şi la Sărăcăciani, la fel cum avem şi la Cupăciari. Şi cum este lucru foarte firesc ca aceste cuvinte să ţină mai mult din sfera ocupaţiunii lor originale, cele mai multe dintre elementele româneşti din graiul Sărăcăcianilor se referă la păstorit.

Iată aceste cuvinte:

In primul rând, Sărăcăcianii, grecizându-se, şi-au păstrat denumirile de înrudire pentru membrii cei mai de aproape din familie. Intre acestea avem cuvintele *tată*, singura formă pentru denumirea părintelui şi *lala* pentru „unchiu". Amândouă sânt aromâneşti, reproducând pe *tată* şi *lală* din dialect. Höeg le consideră de împrumuturi. Lucrul în sine n'ar fi cu neputinţă. Intru cât însă aceste cuvinte nu se găsesc în graiul celorlalţi Greci, cu care Aromânii stau în legături mai strânse decât cu Sărăcăcianii, care se mişcă din loc în loc, probabilitatea de a vedea în ele moşteniri vechi din graiul lor străbun apare cu mult mai mare.

Dar mulţimea cuvintelor aromâneşti Sărăcăcianii le-au păstrat din domeniul ocupaţiunii lor cu păstoritul.

mil'or, mil'ora şi **mbl'or, mbl'ora** „quand l'agneau commence à couvrir les brebis, il prend le nom *mbl'or*; on appelle *mbl'ora* „l'agnelle qui met bas pour la première fois". Sânt, după cum se ştie, arom. *ml'or, ml'oară*; dacor. *mior, mioară*. Aceleaşi cuvinte se întrebuinţează şi pentru capre. (Cf. vol. II. p. 116);

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

manar „mouton favorisé qui ne suit pas le trupeau, mais reste avec les hommes dans les konakia“ este arom. *mânar* „mielul care se ţine acasă pentru îngrăşat, mielul învăţat să umble după om“ (vezi *Românii Nomazi*, p. 104);

vitul, vitula „chevreau sevré“. Derivate: **vitulujenmén** „chèvre qui met bas le premier an“; **vitulukačku** „chevreau mis au monde par une chèvre qui n'a pas encore un an“. Toate din arom. *vitul'u*;

vitlaris, dintr'un mai vechiu *vitularis* (βετουλάρης) „le berger qui garde les agneaux sevrés“. Arom. *vitul'ar* (derivat din *vitul'u*), despre care vezi mai pe larg *Românii Nomazi*, p. 105;

dumušarku, dumušara „chèvres qui s' absentent du troupeau pour aller se promener à leur gré“. Arom. *dumuşar, dumuşarcu* „căruia îi place să stea acasă, să rămână în urmă“;

bal'u, bal'a „au visage blanc“. Arom. *bal'u* „orice cal, bou, oaie, catâr cu o pată albă în frunte sau cu faţa albă“. Cuvântul nu poate fi un împrumut albanez la Sărăcăciani, de oare ce el ţine din lunga serie de cuvinte aromâneşti din graiul acestora;

bašurku, bašura „qui a des tâches blanches sur le cou“. Acelaşi cuvânt cu acelaşi înţeles îl au şi păstorii Aromâni: *başur, başură*, despre cari vezi *Românii Nomazi* p. 107;

belu, bela „désigne tous les moutons qui ont le corps blanc“. Deşi cuvântul este de origine slavă, totuşi întrebuinţarea lui în sfera termenilor pastorali se întâlneşte numai la Aromâni cu înţelesul de „oaie sau câne de culoare albă“. Vezi *Românii Nomazi*, p. 166 şi Murnu, *Rum. Lehnw.* p. 34;

bučku „qui a le corps blanc et les joues rouges“. Arom. *bušcu* mai ales despre caii care au culoare castanie. (Cf. Dalametra, p. 46);

kalisu, kalisa „mouton blanc qui a des tâches noires autour des yeux“. Arom. *calešă* cu acelaşi înţeles păstoresc. Originea cuvântului, care se găseşte şi la Bulgari, nu-i încă sigură. Pentru Sărăcăciani el este cuvânt aromânesc, de oarece se găseşte în tovărăşia altor cuvinte cu înţeles apropiat, între care avem şi forma care urmează imediat:

láju „noir“ Arom. *laiu*, dacor. *laiu*, probabil, după cum a arătat I. Ţicăloiu, din mediolatinul *laius, -a, -um*, pentru care vezi mai pe larg *Zeitschrift f. rom. Phil.* XXXVIII, p. 485. Vezi şi S. Puşcariu în acest volum.

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

katsînu „dont toute la tête est rouge“. Arom. *coaţin*, *-ă* „oaie cu pete roşii pe obraz“, *coacina*, întrebuinţat ca nume de oaie pentru oile care au botul de culoare roşiatecă, din lat. *coccinus*, *-a*, *-um*. (Cf. Puşcariu, *Etym. Wörterb.* 383);

murátu, întrebuinţat numai în unire cu *laju*: *muratu laju* cu înţelesul „noir comme du charbon“. Autorul crede că acest cuvânt vine din μοῦρο „mure“ cu suf. *-atus*. Intru cât cuvântul există numai la Sărăcăciani, el trebue să fie un derivat aromânesc sau de la *„mură“*, care s'a pierdut la Aromâni, sau de la forma aromână *măratu* cu înţelesul original „nenorocit“. Acest cuvânt, care ca evoluare a înţelesului este acelaşi cu alb. *mjerε* „nenorocit“, înrudit cu vgr. μέλας „negru“, a trebuit să aibă la început înţelesul de „negru“. Cu acest vechiu înţeles el s'a păstrat la Sărăcăciani. La Aromânii de astăzi *măratu* a evoluat spre înţelesul „nenorocit“, întocmai după cum un alt cuvânt cu acelaşi înţeles, „laiu“, în afară de „negru“, mai însemnează „nenorocit“, iar la Albanezi *zi* „negru“ însemnează şi „nenorocit“. Nu este exclus cazul ca forma aromână *măratu* să stea, ca origine, în legătură cu alb. *mjerε* şi vgr. μέλας. Despre aceasta voiu vorbi în altă parte. Aci mai adaog că *măratu*, ajuns mai târziu *muratu* (cu *u* pentru *ă* după labială, ca *fumeie* pentru *fămeie—fomeie*), s'a întrebuinţat de către Sărăcăciani în unire cu *laiu* pentru întărirea înţelesului acestui din urmă;

rusu, ca şi *muratu* se aude numai în unire cu *laju*: *rusu laju* „noirâtre“. Arom. *rusu* (< lat. *russus*) e întrebuinţat la vite care au culoare blondă: *capră rusă* „capră roşcată“ (*Românii Nomazi* 282);

gorbu „noire“ despre capre. Arom. *corbu*, *corbă* tot despre capre;

floru „blanc“ tot despre capre. Arom. *floru*, *floră* „capră albă de tot fără nici un păr negru“ (cf. *Românii Nomazi* 282). In arom. forma *floră* trebuia să sune *floară*. Această formă care mi-a fost necunoscută la tratarea păstoritului la Aromâni am întâlnit-o mai târziu în revista rom. *Flambura*, I, 134;

bardzu, **bardza** „brune rougeâtre“. Arom. *bardzu*, *-ă* în *capră bardză*, *mulă bardză*, despre care vezi mai pe larg *Dacoromania* II, p. 679;

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

vakru „mouton blanc à la tête et aux pieds noires?“. Autorul nu-şi poate explică originea acestui cuvânt. El reproduce şi alte derivate: Βάκρινα însemnând după Hépitès „προβατίνα με μαῦρον πρόσωπον“ (oi cu faţa neagră). Tot după Hépitès βάκρινα sau βάκρινη în Lentékada înseamnează „ὁ μελανόθριξ μὲν ἐν ὅλῳ προσώπῳ, λευκόθριξ δὲ ἐν τῷ ἄλλῳ δέρματι“ (cu părul negru peste toată faţa, cu păr alb în restul corpului). Cuvântul este termenul pastoral aromânesc *oacârn: oaie oacârnă* „oaie neagră la cap şi albă la corp“ (*Românii Nomazi* 107); în Siracu şi *ocrenă* „oaia care are botul şi picioarele negre“. Cuvântul există şi în dacor. *oacăr*. Forma sărăcăceană trebue să derive din *oacârnu*, pronunţat de Fărşeroţi *oacăru* (cu *rn* > *r* obicinuit la ei) care, mai târziu, prin căderea lui *ă* neaccentuat, a ajuns *oacru* şi, din acesta, cu pronunţarea lui *o* iniţial ca semiconsonantă, a ajuns *vacru*[1];

mušku, muška „chèvre noire à barbiche blanche“, pe care autorul îl derivă din lat. *muscus* după G. Meyer. Din cauza lui *š* cuvântul reprezintă forma arom. *muşcru, muşcră*, care se găseşte şi subt forma *múşcură* în: *capră muşcură* „capră cu culoarea deosebită la grumazi, la burtă şi subt cele patru picioare“ (cf. *Românii Nomazi* p. 282). Cuvântul există şi în dacor. *oaie muscură* sau *muscurie*. (Pentru originea cuvântului arom. care se apropie de cel albanez *muškulüer*, vezi Th. Capidan, *Raporturile alb.-române*, iar pentru originea formei dacor. G. Giuglea, *Cercetări Lex.* p 18. Höeg, care cunoaşte lucrarea mea, căci o citează de mai multe ori, puteà să cunoască formele date mai sus);

l'aru „noire et blanche“. Este arom. *l'arŭ, -ă* „pestriţ“ pentru vite: *capră l'ară, mu'scar l'ară, vacă l'ară* (cf. *Românii No-*

[1] C. Diculescu, studiind etimologia cuvântului arom. în legătură cu formele dacor. (*Dacoromania IV* 441) adaogă la sfârşit că „relevarea cuvântului mediobulgar se datoreşte lui Th. Capidan“. Eu n'am relevat aceasta niciodată. In lucrarea mea *Elementul slav în dialectul aromân*, am arătat că în dialectul macedo-bulgar există *okrena ovca* „oaie oacârnă“ şi de aci, bazat şi pe form. arom. din Siracu *ocren*, pe care eu o relevam pentru întâia dată şi de la mine o cită şi Diculescu, am emis părerea că originea lui trebue căutată în limba bulgară. Totuşi cuvântul poate să fie de origine românească, intrat cu ceilalţi termeni pastorali în limba bulgară. Ceea ce m'a făcut pe mine să-l consider bulgăresc a fost mai întâiu prezenţa lui în dialectul mac., după aceea sufixul *-en* în limba bulgară şi forma din Siracu *ocren*. Insă cuvântul poate fi vechiu în limba română având o origine autohtonă. Originea grecească este mult mai puţin probabilă.

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

mazi p. 222). Cuvântul există şi în limba alb. *l'arε*, *l'aroš* „bunt, scheckig“. Necunoscându-i-se originea, s'ar putea să avem la bază o formaţiune românească. In lucrarea mea *Rap. alb.-rom.* l-am dat ca împrumut albanez. N'ar fi cu neputinţă ca Sărăcăcianii să-l aibă direct de la Albanezi;

g'esu „qui a le visage blanc“. Este dat de Höeg din arom. *ghesu*, *-ă* în *capră ghesă* „roşcată“ (despre care vezi mai pe larg *Românii Nomazi*, p. 282). Originea cuvântului aromânesc nu este lămurită;

g'esukantu „qui a le corps gris et le visage blanc“. Arom. *caprà ghesucanută* „cu părul alb roşcat“ din *ghesu* şi *cănută* „căruntă“;

kanutu „grise“ tot despre capre. Arom. *cănut*, *-ă* „de culoare cenuşie, sură“ din lat. *canūtus*, *-a -um*;

murgu şi **murga**. Primul se întrebuinţează pentru numirea unui câne „de couleur foncée“, al doilea pentru catâr de aceeaşi coloare. Amândouă sânt cuvinte aromâneşti. (Vezi mai pe larg *Rap. alb.-rom.* p. 478 şi 540);

kakarandza „crotte de chèvre“ pe care Höeg încearcă să-l derive din gr. κακάω, însă, din cauza lui *dz* strein de limba greacă, îl declară „mot de formation peu claire“, este arom. *căcăreadză* cu acelaşi înţeles, despre care vezi mai pe larg lucrarea mea *Die Nominalen Suffixe im Arom.* p. 76 sq.;

guša „goître“ (des moutons), pe care autorul încearcă în zadar să-l derive din gr. ἄγχω, este arom. *guşă*. Din româneşte cuvântul a pătruns, prin păstori, la toate popoarele balcanice, după cum am aratat în *Rap. alb.-rom.* p. 476;

kul'andza „dysenterie“ (des chèvres). După M. Zikidis cuvântul acesta se întrebuinţează în Epir şi pentru disenteria la oameni, nu numai la vite. Aravantinos îl înregistrează subt forma *kolianítsa* (κωλιανίτσα). Höeg derivă acest cuvânt din turc. *kulendž* „colique, douleur d'intestin“, iar acesta la rândul său, s'ar puteà referì la gr. κωλική. In fond forma sărăcăciană reprezintă cuvântul arom. *culeandză*, boală la vite, când li se umflă picioarele şi fac puroiu la încheieturi; la Veria această boală se arată mai ales la genunchi şi la unghii. In aromână cuvântul, după cum am arătat în *Românii Nomazi*, p. 346, vine din bulg. *kolěnica* „genuchi“,

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

pronunţat la început *koleaniţa*, aşa cum o dă Aravantinos pentru Epir: κωλιάνιτσα. Această formă reprezintă pronunţarea originală a Aromânilor, păstrată de Sărăcăciani şi răspândită printre Grecii din Epir. In ce priveşte schimbarea de înţeles la Greci, ea se explică prin confuzie cu alte boli. Höeg, printre boalele de la vitele Sărăcăcianilor dă şi *parmára* „maladie contagieuse des moutons. Le lait des brebis s'amincit comme de l'eau; elle deviennent aveugles *et ont des abcès sur les genoux*". El mai adaogă că, după alţii, această boală, în care este vorba despre abcese la genuchi „désigne en Épire la même maladie que κουλιάντζα";

vurla despre oi „ameţit căpiu". Necunoscându-i originea, Höeg reproduce părerea lui Sárros care îl derivă din ital. *frullo*, adăogând că la Du Cange se găseşte un compus βρουλλάνεμος „ouragan". Cuvântul este arom. *vârlu, vârlă*, un postverbal din *vârlescu* „căpiez, ameţesc, înnebunesc", iar acesta, după cum am arătat în *Elem. slav în dial. arom.*, p. 88 din bulg. *vărluvam* sinon. *běsnějа* „turbez";

kardár „terrine à traire", pentru care autorul crede că ar veni din καδάρι, diminutiv de la κάδος. Această derivaţie nu poate explică propagarea lui *r* din prima silabă. El reprezintă la origine un *l* asimilat lui *r* final, sau chiar un *l* trecut în *r*, când după el urmează o consonantă: *adirfús* pentru ἀδελφός; *Arvanitis* pentru Ἀλβανίτης etc. (Cf. vol. I, p. 197). Prin urmare ar putea fi tot un cuvânt arom. *căldare*, cu aceeaşi întrebuinţare la păstorii aromâni, şi acelaşi cu καρδάρι „Melkgefäss, Melknapf". Căderea lui *a* final se explică uşor. Tot la Sărăcăciani avem *lanar* „carde" dintr'un mai vechiu *lanări* (λανάρι) < lat. *lanaria*, etc.;

strunga „clôture où l'on trait les brebis". După lămuririle ce ne dă autorul, Sărăcăcianii din Tesalia numesc *strungă* locul unde se mulg oile în timpul verii, iar *mandrî* locul unde se mulg oile în timpul iernii. Acest înţeles îl are cuvântul şi la Aromâni. Numai că astăzi la aceştia cuvântul *strungă* a fost înlocuit printr'o formă slavă *cutar*. Însă cumcă în vremurile mai vechi a existat şi *strungă*, aceasta se poate vedeà mai întâiu din întrebuinţarea lui în cântecele populare (despre care vezi mai pe larg în *Românii Nomazi* p. 161), al doilea din păstrarea lui la Sărăcăciani încă până astăzi. Originea românească a acestui cuvânt la Greci a arătat-o deja G. Meyer (*Neug. Stud.* II p. 79),

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

iar pentru formaţiunea lui pe teren balcanic, cf. acum expunerea lui G. Giuglea (*Dacoromania* II 329 şi urm.);

kačula „bouchon de paille“ (qui ferme la cabane en haut), despre care vezi cele spuse la p. 941;

sarmanítsa „berceau“. Arom. *sărmăniţă* „leagăn pentru copii“ şi, prin extensiune, „copilul din leagăn“;

braska (μπράσκα) „crapaud“. Arom „broască“;

vérga „axe de l'ensouple posterieure“. Arom. *veargă*. G. Meyer (*Neugr. Stud.* IV 17) îl derivă din ital. *verga*, însă în graiul Sărăcăcianilor şi în sfera celorlalte cuvinte aromâneşti el este o formă aromânească;

armáta „les beaux habits“. Arom. *armată* „orice îmbrăcăminte mai aleasă, mai distinsă“. Cu acest înţeles păstrat şi subt forma *armă* (Vezi şi Puşcariu, *Etym. Wörterb.* 125). G. Meyer (*Neugr. Stud.* III p. 11 şi urm.) îl derivă din greceşte, întru cât *árma* (în lat. arma) există şi la Greci. Însă la aceştia *árma* ar puteà fi tot un cuvânt românesc sau de origine romano-balcanică; iar în ce priveşte *armáta*, aceasta este o formă arom. ieşită dintr'un participiu substantivat. De altfel, un cuvânt *armáta* (ἁρμάτα) cu înţelesul dat de G. Meyer „Flotte“ und „Heer“ atestat tot pentru populaţiunile din Epir, însă de origine ital. (*armáta*) există odată şi este adevărata formă grecească. Cealaltă formă nu trebue confundată cu aceasta, căci este de origine arom., mai ales că ea este întrebuinţată de Sărăcăciani, cu o trecere semantică foarte uşor de explicat la Aromâni;

šigun „manteau à manches en laine qui va de l'épaule jusqu'aux genoux“. Autorul care îl derivă din arom. *şigune* cu acelaşi înţeles (vezi *Românii Nomazi*, capitolul „Portul bărbătesc“, p. 256), adaogă că această haină nu se mai poartă la Sărăcăciani decât de bătrâni;

tsipuni şi **čpun** acelaşi cu *şigun*. Arom. *ţipuni* despre care cf. *Românii Nomazi* ib.;

kl'ástra (κλιάστρα) „colastra“. Arom. *curastră*, *culastră*;

úrδa „La urδa est considérée comme une sorte de fromage“. Arom. *urdă* şi *urδă* (cu δ numai în Epir). Despre originea cuvântului vezi *Dacoromânia* II 470 şi III, 582;

ǵiza „sorte de fromage fait avec du babeurre (ksnóγala) que l'on fait bouillir“. Autorul îl derivă din alb., de unde l-au

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

împrumutat şi Românii. Observ numai că înţelesul formei de la Sărăcăciani se acoperă cu acela al formei arom. *giză*. Din această cauză, ca şi din faptul că se găseşte alături de *urdă* şi *culastră*, el reprezintă cuvântul aromânesc;

manúr „grand fromage de forme ronde". Höeg îl derivă din arom. *mănure* despre care am vorbit şi în *Românii Nomazi*. Origirea cuvântului aromânesc nu este cunoscută;

papara „plat fait avec de pain et du fromage". Arom. *păpară*, un fel de *bucuvală*, însă cu bucăţelele de pâne mai mari şi cu unt mai mult; se prepară la *căşare* (stână). Cf. *Românii Nomazi* p. 278;

kukurets „petit plat que l'on prépare de la facon que voici"... Nu mai reproducem mai departe, căci este aceeaşi mâncare ca şi la păstorii aromâni, numită *cucureci*, despre care am vorbit mai pe larg în *Românii Nomazi*. Cuvântul se află şi la Albanezi. Originea lui este necunoscută. Se poate ca păstorii aromâni să-l aibă de la Greci sau Albanezi;

guguča „le fruit de l'artichaut". Höeg îl derivă din arom. *guguciu* „épi de maïs". Originea cuvântului la Aromâni este slavă, după numele pasărei *guguče* şi *gugučka* „porumbel", acelaşi ca formaţiune cu dacor. porumb, porumbel;

gurgol'a „pomme de terre". Arom. *gurgul'i* dat în Dicţ. lui Nicolaidi;

vitsa (βίτσα) „osier, cravache". Arom. *vitsă* idem, dat în dicţionarul lui Nicolaidi;

In afară de aceste cuvinte studiate de noi până aci, autorul mai dă următoarele: **gavós** (γκαβός) „aveugle" din arom. *gavu*, cu acelaşi înţeles, întrebuinţat, după Nicolaidi, în Macedonia; — **gribós** (γριμπός) „courbé, voûté" din arom. *gribosŭ* cocoşat, curbat, îndoit; — **zoura** „lie, marc" (d'huile, de café), ce qui reste d'immangeable (p. e. d'un gâteau, *pita*), din arom. *zură*, dat de Nicolaidi; — **kola** (κόλλα) „feuille de papier" din rom. *coală* idem; — **cripitura** (κρεπιτούρα) surtout au plur. (*-uris*) „grandes pierres par-dessus lesquelles on peut passer un ravin ou une gorge" arom. *cripătură* „crepătură"; — **mingus** „poulain" din arom, *mingu* „mânz", citat după Puşcariu (*Etym. Wörterb.* 1092); — **moabeti** (μοαμπέτι) „vorbă, convorbire, conversaţie" din arom. *muabete* (turc. *mühabbet*), care există în toate limbile balcanice;

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

— **buka** (μπούκα) „joue“ din arom. *bucă* „gropiţele obrazului, bucile obrazului, pulpă etc.“; — **bubuk'** (μπουμπούκ:) „boboc“, din arom. *bubuk'e* idem; — **butina** (μπούτινα) „vaisseau dans lequel on bat le beurre, baratte“ din rom. *putină*. In aromână cuvântul îmi este necunoscut. Se vede că l-au avut odată şi Aromânii; astăzi pierzându-se din graiul lor, se mai păstrează la Sărăcăciani. — **tsindziá** „gencives“ (plur. tant.), din arom. *dzindzie*, dacor. gingie; — **fletra** şi **fletura** (φλέτουρα) „papillon“, din arom. *fliturã*, dacor. fluture; — **hazós** (καζός) „stupide“ din arom. *hazó* „nebun, prost, neghiob“. Cuvântul se întrebuinţează mai mult în regiunea Veriei şi în Epir. In Macedonia este necunoscut. In arom. cuvântul este socotit de provenienţă greacă; — **sturnári** (στουρνάρ:) pronunţat şi *sturnar* „zilex“, arom. *sturnare*. Originea cuvântului arom. nu este cunoscută. In *Românii Nomazi* noi l-am adus în legătură cu forma greacă.

In afară de aceste cuvinte, avem şi câteva verbe:

šurau „siffler“, pe care autorul îl derivă din gr. συρίζω, căutând (vol. I. p. 152) să explice trecerea lui *i* (υ) în *u*; însă nu ne spune nimic despre prefacerea lui *s* în *š*. Aceasta s'ar explică numai admiţând că cuvântul este identic cu arom. *şuer* „fluer“;

flituráu (φλ'ετουρῶ) „voler.“ Arom. *flituredzu* „flutur“. Vezi mai sus, *fletra*;

bumbunizi (μπουμπουνίζε:) pers. 3 sg. ind. prez. „tună“. Arom. *bumbuneadzã* de la *bumbunare*, formaţiune onomatopeică;

bušlau (μπουσουλῶ) „marcher à quatre pattes“. Arom. *abuşiledzu* „a umblà ca brotăceii pe mâni şi pe picioare, a merge deabuşilea“.

Între formele înşirate până aci, am introdus toate cuvintele din graiul Sărăcăcianilor date de Höeg ca aromâneşti, precum şi pe acelea a căror origine el n'a ştiut să şi-o explice, însă, după mine, sânt tot aromâneşti. Toate aceste forme fac împreună vreo 70. Dintre acestea, 41 fuseseră recunoscute de Höeg, iar restul de 29, relevate de mine. Am lăsat la o parte cuvintele streine din dialectul aromân, care se găsesc şi în graiul Sărăcăcianilor, chiar atunci când acestea ţineau de sfera termenilor păstoreşti. De asemenea n'am relevat nici unele treceri semantice, ca *mavrus* (μαῦρος) cu două înţelesuri: „negru“ şi „neno-

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

rocit", chiar atunci când ele sânt întrebuinţate numai de Sărăcăciani, nefiind cunoscute în limba greacă comună.

* * *

Ajungând la sfârşitul dovezilor noastre din domeniul linguistic pentru susţinerea originii româneşti a Sărăcăcianilor, trecem la argumentele lui Höeg, cu ajutorul cărora vrea să explice originea lor veche grecească.

Höeg, referindu-se la viaţa Grecilor din antichitate, încearcă să dovedească că în vechea Eladă, alături de populaţiuni e sedentare, există una care duceà o viaţă nomadă. El mărturiseşte că nicăieri, la scriitorii greci, nu se pomeneşte, în mod expres, despre existenţa unei astfel de populaţiuni: „Mais il faut avouer que, si je ne m'abuse, nous ne trouvons dans la littérature classique aucun passage où, expressément, il soit question de nomades en Grèce" (p. 87). Totuşi, ţinând seamă de faptul că termenul νομάς la vechii Greci se întrebuinţà numai pentru însemnarea populaţiunilor nomade în felul Sciţilor, care se mişcau din loc în loc şi trăiau în carele lor, autorul crede că: „Si les auteurs classiques ne mentionnent pas de νομάδες vivant en Grèce, la seule conclusion que l'on en puisse tirer, c'est que ce pays n'a pas eu de nomades du genre scythique" (p. 88). Eu nu cred că cuvântul νομάς la vechii Greci trebue să fi avut numai înţelesul ce vrea să-i dea autorul. Lucrul acesta se poate vedeà şi din înţelesul etimologic al cuvântului. Forma νομή, din care se derivă νομάς, însemnează „loc de păşune" şi „păşune" („Weideplatz, Weide"), iar νομάς, la origine, nu înseamnă decât „cel care paşte turmele, cel care rătăceşte cu turmele prin păşuni" („Herden weidend, auf der Weide umher schweifend"). Va să zică, faptul dacă cei care rătăcesc cu turmele dorm în c a r e, subt c o r t u r i, sau în c o l i b e, este ceva cu totul secundar. Ideea fundamentală este aceea de „a se mişcà, a rătăcì cu turmele prin păşuni". Cu acest înţeles îl întâlnim şi mai târziu în mult citatul pasaj al Anei Comnena: ὁπόσοι τὸννομάδα βίον εἵλοντο,: adecă „cei care duc viaţă nomadă" în sensul celor spuse de noi mai sus. Prin urmare, nici din punct de vedere etimologic nu se poate susţineà înţelesul restrâns pe care autorul vrea să-l dea cuvântului νομάς la vechii Greci. De altfel, şi pasagiile din scriitorii greci, pe care le reproduce Höeg, nu ne arată nimic din ceea ce el vrea să dovedească. In ele nu se vede decât viaţa păstorească

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

subt forma de transhumanţă [1]. Aşa stând lucrurile, orice încercare de a găsi un punct de legătură între viaţa actuală a Sărăcăcianilor şi între aceea a vechilor Greci rămâne zadarnică. Această legătură nu se poate face decât numai cu viaţa păstorilor aromâni. Pentru aceasta vorbesc toate asemănările studiate până acum în cele două domenii: etnografic şi lingvistic.

In domeniul etnografic avem:

1. Perfecta asemănare între locuinţa Sărăcăcianilor şi între aceea a păstorilor români numiţi Fărşeroţi: şi unii şi alţii locuesc în colibe rotunde cu vârful (acoperişul) colibei numit: *căčulă*.

2. Identitatea în organizaţia lor economică: şi unii şi alţii sânt conduşi de *celnici*, care stau în fruntea fiecărei grupări de păstori.

3. Identitatea în port, în forma lui cea mai veche.

4. Identitatea în obiceiuri.

In domeniul lingvistic:

1. Avem câteva cuvinte aromâneşti care se referă la membrii intimi din familie.

2. Avem o serie de verbe: šurau, fluturau, bušlau etc.

3. Avem un mare număr de cuvinte aromâneşti moştenite din sfera ocuupaţiunii lor cu păstoritul. Toate aceste cuvinte nu pot fi socotite, cum vrea să creadă Höeg, ca simple împrumuturi. Aromânii trăesc în vecinătatea şi a altor popoare, cum sânt: Albanezii, Bulgarii şi Sârbii, asupra cărora au exercitat o oarecare influenţă. Cu toate acestea, la nici unul din aceste popoare numărul cuvintelor din sfera ocupaţiunii pastorale nu este aşa de mare ca la Sărăcăciani [2].

[1] Dau în traducere franceză pasagiul din Oedip Rege, reprodus de autor: "Car je sais bien qu'il ne l'ignore pas, puisque pendant trois ans nous conduisions sur le mont Cithérione, lui deux troupeaux, et moi un seul, et je le voyais souvent pendant six mois tout entiers, depuis le printemps jusqu'au lever de l'étoile de l'ours. Aux approches de l'hiver, je ramenais mes troupeaux dans mes étables, el lui ramenait les siens dans celles de Laïus" (p. 86—87, vol. I). In acest citat nu se poate vedeà nici o urmă de nomadism. Intr'însul este vorba numai despre o simplă transhumanţă.

[2] Să se compare, în privinţa aceasta cuvintele româneşti din limba albaneză (în Th. Capidan, *Raport. albano-române*), din limba sârbo-croată (în Sextil Puşcariu, *Studii Istroromâne*, vol. II, 1926) şi din limba bulgară (în Th. Capidan, *Raport. linguistice slavo-române*). Se va vedea că din 69 de cuvinte româneşti câte se găsesc la Sărăcăciani, abia 10—12 sânt identice cu acelea de la Albanezi, Sârbi şi Bulgari.

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)

In ce priveşte acum tulpina aromânească din care ei au fost grecizaţi, la prima vedere, s'ar părea că ei ţin de Românii din Pind, mai ales că, dintre toţi păstorii aromâni, aceştia sânt care se găsesc astăzi în vecinătatea lor. Totuşi, ţinând seamă de forma r o t u n d ă a colibelor lor, a cărei origine trebue căutată în Albania, eu înclin a crede că ei sânt resturi din acei Români originari din Albania, pe care Grecii din A c a r n a n i a şi E t o l i a îi numeau A r v a n i t o v l a h i (vezi aceasta în *Românii Nomazi*, p. 247). Această părere mi-o întemeiez şi pe faptul că obiceiurile de la nuntă, despre care am vorbit mai sus, se aseamănă cu aceleaşi obiceiuri ale Fărşeroţilor. In afară de aceasta, şi unele cuvinte cum ar fi š i g u n e, pentru ceea ce Românii din Epir numesc ţ i p u n e (*Românii Nomazi*, p. 257), după aceea generalizarea termenului s t a n e, pentru ceea ce păstorii din Epir numesc c ă ş a r e, ca şi altele care se găsesc la Sărăcăciani, toate aceste dau dovadă despre o apropiere mai mare cu Fărşeroţii. In orice caz, aceasta este o simplă părere. Primii Sărăcăciani desnaţionalizaţi ar fi putut fi şi Români din Pind, căci în vremurile mai vechi împreună cu Fărşeroţii se coborau în spre sud şi păstori din Pind. La aceştia se vor fi adăogat mai târziu şi Români din Albania, de la care Sărăcăcianii vor fi moştenit forma colibei şi toate celelalte asemănări. Principalul este că ei sânt la origine A r o m â n i g r e c i z a ţ i cu cinci-şase veacuri înainte şi, poate, şi mai de mult.

Th. Capidan.

11.

Bibliografie şi literatură veche.

La Muzeul Limbei Române se păstrează legate la un loc:

1. *Psaltirea în versuri* a lui D o s o f t e i u, a. 1673;

2. *Acatistul Născătoarei de Dumnezeu* al lui D o s o f t e i u, a. 1673.

Comparând aceste cărţi cu descrierea din *Bibliografia românească veche*, pp. 209—216, constatăm următoarele:

1. Psaltirea e completă, cu lipsa foii 88 şi cu mici lipsuri la foile 146², 148, 184, 191, 223 v.-229, 241, 242, 244, 245, 246, 247, 265. Foile liminare care cuprind cele două prefeţe sânt legate greşit, şi anume cele trei foi din urmă, cuprinzând sfârşitul

BDD-A14746 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:12 UTC)